КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК—ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review — Lwiw Poland

Ч. 4.
КВІТЕНЬ
1935.
РІЧНИК VIII.

НА ОКРАЮ ДНІВ

НОВЕ ЗВУЖЕННЯ ОБСЯГУ ДІЯННЯ РСУК.

В ході полагодження ухваленого Заг. Зборами Ревізійного Союзу Українських Кооператив статуту цієї установи, предсідник Кооп. Ради зажадав вичеркнення зпоміж кооператив, підлягаючих праву ревізії РСУК дальших 3 родів кооператив (ґрупи 16—18). Мотивом для такої вимоги має бути те, що такі кооперативи мають підлягати прямо Кооп. Раді, або для їх нагляду буде створений окремий ревізійний союз. Кооперативна Рада, як тепер виявляється, зачислює до тої ґрупи ріжні т. зв. псевдокооперативи, себто згуртування людей інтересу (промисловців, купців, видавців ітд.), кооперативи, що властиво прибрали таку форму тільки ради податкових пільг, а ідейно з цілями кооперації нічого спільного не мають.

Коли так інтерпретувати клясифікацію, то РСУК-ові по правді не булоб чого побиватися за задержанням таких »кооператив« — якби не та прикра обставина, що до ґрупи 16—18 РСУК сам досі зачислив пару десяток дійсних кооператив, з безсумнівно суспільницькою ідеольоґією, з виключенням будь яких особистих користей для їх членів в роді дивіденд і т. п. (прим. »Будучність« з Тернополя, »Труд« і »Народнє Мистецтво« у Львові, »Суспільний Промисл«, »Народня Гостинниця«, »Робітничий Дім«, низка освітньо-видавничих кооператив ітд.). Цей суспільницький характер діяльности названих кооператив, відмежовує їх на стільки від »псевдокооператив«, що для них було би просто пониженням числитися між цими останніми... Тому провід РСУК мусить доложити всіх старань для того, щоби ці дійсно і глибоко кооперативні одиниці не відпали від нас.

УКРАЇНЦІ І... НЕҐРИ.

Наш заслужений націольоґ проф. І. О. Бочковський недавно писав, а декотрі наші часописи передрукували, м. і. про величезний культурно-національний рух серед американських неґрів.

По знесенні невільництва (1863 р.) неґри в Злучених Державах, оставлені власній судьбі, верстали собі шлях до національного відродження. Мали тоді 12.000 власних домів, по 54 роках, себто 1911 року, мали їх уже 600.000. Число 20.000 фарм виросло до 1 міліона в році 1920. Торговельних підприємств мали спершу 2100, по півстолітті величезних зусиль — 50.000. Вартість

їх цілого майна у 1866 р. була 20 міліонів долярів, по світовій війні дійшла до 1 міліярда. Муринський паризький часопис »La Race Negre« 1927 р. оцінював вартість майна американських неґрів в астрономічній висоті — 2 біліонів долярів (?!).

По знесенні рабства тільки 10% неґрів вміло читати й писати, сьогодні є між ними лише 20% неписьменних. Скільки то европейських народів повинно неґрам завидувати? Тоді мали 15 шкіл середніх і вищепочаткових; з 1920 р. було таких шкіл 510; у них вчилося 100.000 учнів перед півстоліттям, а по тім часі 1.800.000. Число вчителів в тім часі піднеслося з 600 до 42 тисяч. Видатки на удержання муринських шкіл зросли із 700.000 дол. до 18 міліонів дол. Фонди на ці цілі, зібрані самим муринським громадянством зросли з 80.000 до 1.700.000 дол. Число церков виросло з 700 до 45.000; недільних шкіл з 1000 до 46 тисячів, учнів у них з 50 тисячів до 250 тисяч, вартість майна чорних церков зросла з 1 мільйона 500 тисячів до 75 мільйонів 400 тисячів дол.

Мають мурини богату пресу, кілька вищих шкіл, визначних публіцистів і вчених, заініцювали всесвітній конґрес чорної раси і поважний »панафриканський рух«, метою якою є реокупація чорного континенту.

Все це звучить майже як казка для людей, що досі не знали про відродження американських неґрів та уявляли собі їх більше менше в такому стані, як їх змальовувала безсмертна »Хатка дядька Тома«. З окремаж нас українців, огортає зараз-же сум і родяться песимістичні гадки про нашу власну мізерію.

Чи вже ми справді така нікчемна народність, що не можемо рівнятися навіть з муринами?

Питання дійсно траґічне і вимагає відповіді. Думаємо, що відповідь треба дати, бо завеликий песимізм, до того ще не зовсім оправданий, більше шкодить справі, як помагає.

Треба розважити: чому не зробили таких поступів ті неґри, що проживають в Африці? Очевидно, що головною причиною того явища було те, що в Америці неґри найшлися у такому с е р е д о в и щ і, що сприяло їх культурному піднесенню та в таких політично-господарських умовах, які давали і дають їм змогу в і л ь н о зарібкувати, свобідно організуватися. Вони — по знесенні рабства — вживали повнотою прав в і л ь н о ї країни. Знаємо, що й наші брати, що еміґрували за океан, роблять великі поступи в матеріяльному та культурному огляді.

Вся річ у тій свободі і вільности, та в широких американських можливостях господарської ініціятиви — а не в самих тільки здібностях або нездібностях раси.

ЗНАМЕННИЙ ВИСТУП.

Бувший міністр скарбу Польщі, Евг. Квятковскі, виголосив у Варшаві реферат на актуальні господарські теми. На його думку, головне зло господарського лихоліття лежить у діяльности людей. В повоєнній добі повалено всі засади ліберально-капіталі-

стичного устрою. Не існує нині в давній формі право подачі й попиту (себто нема вільного ринку); не існує конкуренція — провірник зисків, нарушено »святе« право власности, перекинено всі засади, на яких спиралася міжнародня торгівля. Публичні бюджети витягають нині зі суспільного господарства 2—3 разів стільки гроша, що перед війною. У Злучених Державах, Японії, Совітах, Німеччині, Італії робляться кольосальні інвестиції, переважно все на кредит.

В питанні — яку форму орґанізації господарства вибрати: чи вернути до передвоєнної, чи тривати в існуючій, чи змагати до якоїсь нової, — референт схилявся до третьої дороги. Відкидає однак систему т. з. плянової господарки, себто державного соціялізму, даючи першенство іншій системі, яку він зве »орґанічною господаркою«. Плянова господарка механізує життя і допче його закони. Орґанічна-ж »вимагає устійнення тільки деяких провідних засад і напрямних та деякої гиґієни господарського життя«.

З найбільшим натиском прелеґент пропонує: виробити плян інвестиц. робіт. Здоровою думкою треба визнати тезу, що передумовою розвитку господарства є скріплення споживчої здібности населення, оздоровлення виміни між селом і містом та охорона праці. Без того не поможуть найвищі мита і премії, інтервенції та погроми цін.

Референт не піддав критиці політики картелів і монополів, чим оставив прогалину у своїх виводах. Зате закінчення викладу дуже характерне:

»Всякий ідеалізм, що нехтує питання хліба й добробуту, кожна моцарствовість, що спирається на нужді мас, і всякий демократизм, що бореться за форму річей, а губить суттєвий зміст людського життя — є безвартісною фразою«.

Невідомо одначе, до кого це все відноситься.

ПРО »ДЕФЛЯЦІЙНУ ШКАПУ«.

Консервативні круги польського громадянства занепокоєні новими податковими законами, головно ухваленою переклясифікацією ґрунтів та підвищенням доходового податку від вищих доходів (поверх 500 зл. місячно). Їх речник, щоденник »Час« невдоволений з такої дефляції, яку переводить пануюча в Польщі ґрупа, зміст якої, це „mnożenie podateczków“. Вимагає »правдивої ощадности« в бюджетах держави, самоврядування та обезпечень, дораджує реорґанізацію, продаж і ліквідацію державних підприємств, обмеження інвестицій, обнижку залізничих тариф та інших монополевих і картелевих цін, злібералізування заграничної торгівлі, радикальніших пільг у податкових залеглостях. Таку дефляцію, яку переводить уряд, він очеркує назвою »дефляційної шкапи«. Дефляційна політика не дасться помирити з множенням податків. Шлях виходу з кризи не веде через збільшування участи держави в суспільному доході.

Як бачимо, етатизм починає викликати спротиви також серед польських землевласницьких кругів.

ДОБРОВІЛЬНА РЕҐЛЯМЕНТАЦІЯ ЗАСІВІВ В АМЕРИЦІ.

На 1935 рік силою загального голосування фармерів південних держав Американської Унії продовжено тактику обмеження засівів. Поверх міліон плянтаторів бавовни й тютюну висловилися за таким обмеженням, поверх сто тисяч — проти. Щодо продукції збіж, то, як ми вже мали нагоду інформувати, на 1935 рік обмеження не ухвалено в Америці, противно, її навіть збільшиться. Є вигляди, що 1935 рік повинен дати збір приблизно в розмірі 90% збору з 1929 року (в році 1934 було 85%). Секретар хліборобства Зл. Держав висловив навіть бажання, щоби й промисл почав збільшувати продукцію, бо це повинно потягти за собою знижку цін промислових виробів. Тепер існують поважні цінові »ножиці«, бо промисловий індекс стоїть всього 15% нижче 1929-го року, а рільний — 40%.

ШАРВАРКИ — НОВЕ ОБТЯЖЕННЯ СЕЛЯНСТВА.

Урядовий законопроєкт шарваркового закона, з невеликими поправками сойму, зістав уже ухвалений. Теоретично його оправдується тим, що він має дати змогу селянству відробляти особисто й запрягом деякі державні і самоврядні данини. Практично-ж матиме хлібороб виконувати чинитьби в натурі при виконуванні водних меліорацій, будові й удержуванні публичних доріг, будові волосних і громадських будинків та залісненню неужитків. Про доцільність таких робіт рішатиме однак не саме хліборобство, а воєвода (в деяких випадках він має запитати опінії рільничої палати). Підставою розкладу чинитьб має бути сума плаченого ґрунтового податку. Про те, яке може бути максимальне обтяження населення шарварком рішає знова воєвода спільно з »воєвідським виділом і повітовою радою« — чинниками, як знаємо, теж номінованими, а не вибираними.

При меліораційних роботах є застереження, що до них можна притягнути лише мешканців тих громад, котрі з виконуваних уладжень матимуть господарські користи. До робіт при будові будинків можна потягати лише тих, котрих предмети податкові лежать в даній окрузі. Є ще й таке застереження, що власників рільних і лісних господарств не можна обтяжувати чинитьбами в часі пильних хліборобських і лісних робіт.

Цей законопроєкт надзвичайно занепокоїв представників селянства в соймі, без ріжниці народности. Вони вели вперту боротьбу проти його ухвалення, побоюючись, що з того може вирости нова форма панщини, тільки що не в користь землевласників, а держави. Як відомо, всі їх заходи були даремні. Таким чином зайшла ще одна велика подія, що затяжить на селянстві, якщо тільки виконування закону попаде у невідповідні руки.

РУХ ГУРТОВИХ ЦІН — ДАЛІ В НЕКОРИСТЬ СЕЛА!

„Wiadomości Statystyczne“ (ч. 3) приносять нове зіставлення цінових індексів головних ґруп товарів. Беручи ціни з 1928 року за 100, стан цін у грудні 1933 і грудні 1934 р. був ось який:

	1933	1934
земні плоди	34,4	32,2
звірина	41,9	**32,5**
набіл	48,8	43,3
цукор, спірт, пиво	90,2	85,6
кольоніяльні товари	68,1	66,3
тютюн	99,9	101,0
сіль	104,5	**100,9**
мінер. паливо (вугіль)	93,4	83,6
злом і зал. руда	62,4	58,7
сиро дерево	49,1	46,0
текст. сирівці	40,8	36,2
сирі шкіри	35,1	31,6
нафта і т. д.	94,8	86,7
штучні погної	82,1	74,9
залізо	84,5	78,7
пряжа	47,7	44,7
госп. знаряддя	85,5	77,3
одяг і обув	51,0	47,2
мило	68,5	61,7

Повищі цифри говорять більше як моглиб сказати довгі статті. З них прозирає жахлива правда катастрофи села в наслідок славетніх »ножиць«. Для селянства-ж найтяжчим ударом є те, що відносно найбільшу знижку потерпіли ціни звірят, в першу чергу безріг, головного предмету селянської продукції на збут. Як при тім індексовім числі (32,5) виглядають покажчики цін соли (100,9), вугля (83,6), заліза (78,7), нафти (86,7), цукру (85,6), штучних погноїв (74,9) і других монополевих або скартелізованих товарів!

Притім треба взяти під увагу ще й те, що урядові індекси т. зв. гуртових цін не покриваються з тими цінами, які в дійсности одержує продуцент-хлібороб на місци, бо ті місцеві ціни ще менші.

Збірний індекс цін продуктів хліборобства був в минулому році 34 (проти 100 в р. 1928), значить кругло третину тих цін, які були перед крізою.

ЗМІНА СТАТУТУ ЕМІСІЙНОГО БАНКУ.

На останніх заг. зборах Банку Польського переведено зміну одної точки статуту емісійного банку польської держави. Цією зміною банк одержує право закуповувати процентові папери, до висоти закладового капіталу банку, то є до суми 150 міл. злотих.

Треба думати, що паперами, про купно яких росходиться

будуть ріжні обліґації самої держави, яка таким чином матиме змогу збільшити свій кредит в емісійнім банку.

Чиста білянсова надвишка банку за 1934 рік виносила 12,3 міл. злотих. З тої надвишки виплачено 8%-ву дивіденду, але лише на акції першого та другого випуску.

ПЕРЕД ВАЛЮТАРНИМИ ЗМІНАМИ В БЕЛЬҐІЇ.

Уступлення довголітнього премієра Бельґії Теніса внаслідок тяжкого фінансового положення держави, може потягти за собою великі зміни господарської натури, не виключаючи й валютарних. Вправді бельґійський франк має дуже солідне металеве покриття (до 65%), то безпосередня стичність з дешевим нині анґлійським фунтом утруднює промисловій Бельґії конкуренцію на заграничних ринках. Ситуацію погіршують постійні від кількох літ дефіцити державного бюджету. Відновлення вагань доляра й фунта від довшого уже часу давало підставу до поголосок про девалюацію бельґ. франка, це спонукувало біржу до випродажі бельґійських валют, поки ще не пізно. Емісійний банк мусів понести значні жертви, піддержуючи інтервенціями курс своєї валюти.

У промислових та торговельних кругах Бельґії множаться голоси про бажаність зниження вартости гроша; є такі голоси й серед представників економічної науки. Є одначе й сильні противники валютарних маніпуляцій.

Після того, як Італія, хоч не формально, та фактично відлучила свою валюту від золотового парітету, як Чехословаччина знизила свій парітет, Бельґія находиться вже у доволі вузькому крузі держав, які удержують ще давне відношення валют до золота (Франція, Голяндія, Швайцарія, Польща).

ШЛЕСЬКЕ РОБІТНИЦТВО НЕ ХОЧЕ ЙТИ НА СХІД.

Пущені в обіг чутки про намірене переселення частини безробітних з вуглевого басейну на східні »креси«, де б серед їх малося розпарцелювати деякі маєтки, викликали спротив з боку професійних союзів німецьких робітників на Шлеську. Катовицька централя німецьких професійних союзів віднеслася до урядових чинників у Варшаві і Катовицях з меморіялом, у якому відкидає проєкт переселення на схід. Зате піддає думку про парцеляцію великих маєтків на Шлеську, які є власністю князя Пщинського, Гогенльоге, Доннерсмарків, Баллєстрема і кількох великих промислових концернів. Меморіял наводить, що серед тих маєтків є чимало нерентовних, господарство яких вимагає тільки доплат з боку держави. Їх можна би розпарцелювати між безробітних фізичних та умових працівників.

Наразі маєтки ті є під охороною женевської конвенції, яка не дозволяє їх ділити. Конвенція вигасає 1937 року.

Один з етапів аґрарної революції в Україні

I.

Великі народні рухи, що справедливо називаються революціями, звичайно продовжуються далеко довший час, ніж ті зовнішні події, з якими звязується їх перебіг та їхні видимі вияви. Історики й тепер ще дискутують питання про те, коли власне скінчилася велика французька революція, і багато з них не без підстав доказує, що кінець її прийшов лише з усталенням третьої республики.

Але коли це має свій ґрунт і свою рацію щодо таких віддалених і так науково досліджених подій, як ті, що почалися 1789-го року, то тим більше така позиція є зрозуміла відносно нашої революції, про кінець якої вже тепер нам, її учасникам та сучасникам, говорити не доводиться.

Тим часом в тому циклі подій, з яких складається наша революція, є вже кілька моментів, а може і періодів, що в деякій мірі остаточно викристалювалися і надаються до більш-менш обєктивної наукової аналізи. Серед тих її складників на увагу приходить — на нашу думку — в першу чергу аґрарна справа, що відогравала весь час ролю головної соціяльної бази української революції. Студії в цьому напрямку тим більше мають підстави і ґрунту, що коріння аґрарного руху зовсім читко визначилися значно раніш від останньої революції. Коли навіть поминути прояви його в другій половині XIX-го століття, що почалися зараз же після реформи 1861 року, то з окрема початок XX-го століття є забарвлений інтенсивним аґрарним рухом, починаючи від відомих селянських повстань 1902 року та аґрарних подій під час революції 1905—1906 років.

Цілком зрозуміло, що аналіза лише одного сектора великого перевороту, що зачіпив і привів у рух всі без вийнятку клітини суспільного життя української нації, може мати, порівнюючи, дуже обмежене значіння для зрозуміння революційного процесу в цілости. Але, зважаючи на те, що Україна і до революції, і тепер залишається переважно аґрарною країною, — мабуть, у цьому власне секторі треба шукати центральної та провідної ідеї, яка кидалаб світло на всю стихію революційних подій. Під цим оглядом нам видається найбільш важливим та доцільним зафіксувати суцільність фактів, які характеризували та відслонювалиб в першу чергу *внутрішню соціяльну мету* аґрарного руху на Україні.

В цьому напрямі можна булоб йти ще іншими шляхами. Можна шукати тої мети в домаганях суспільно-хліборобського характеру, що ставилися ріжними політичними партіями. Але досвід близького минулого показує нам, як далеко вони та їх програми стояли від дійсних бажань селянських мас, і як поверховно вони — більше зі становища »гарматнього мяса« революції, —

їх трактували. До чого вони найбільше були здібні, це розгойдати та увільнити революційну стихію; позитивне ж її оформлення мав дати сам хід революції. — Багато більше в цьому відношенні можуть дати студії масових революційних аґрарних вибухів і подій, що попереджали останню революцію, та які потім злились у суцільне полумя величезних, руйнуючо-очистних подій. Вони безумовно наближують нас до розуміння бажань народніх мас та їх вимог щодо аґрарного ладу; але позитивний бік їх залишається укритий і то в першу чергу під вогнем соціяльної ненависти та пристрастей, що жевріли і зростали в народній душі цілими століттями. Ці позитивні моменти зможуть вийти на світ божий лише в процесі нової конструктивної праці, яка виросте на розчищеному і випаленому полі нового хліборобського життя.

Розуміється, ми зовсім не відкидаємо названих метод вивчення й досліджування наслідків нашої аґрарної революції; більш того, ми гадаємо, що вони можуть дати дуже цікаві та корисні висліди. Але ці висліди можна буде вповні оцінити лише тоді, коли ми, на підставі більш вірогідних джерел, краще зрозуміємо соціяльну ідеольоґію українського аґрарного руху — в тому вигляді, як вона вирізьбилася в останній революції. Це тим більше, на мою думку, важливе, що наш український аґрарний рух відзначається своїми окремими властивостями, які виділюють його з поміж аналогічних рухів інших народів. Колись давно Г. Герц звернув увагу на те, що немає одного »аґрарного питання«, тільки є ріжні аґрарні проблєми в ріжних країнах. Ця думка, тоді нова і оригінальна, стала тепер загально визначною і чи не в найбільшій мірі підтверджується аґрарним рухом України, який був завжди не тільки явищем соціяльного порядку, але й проблємою реорґанізації хліборобської продукції. Цей орґанічний звязок моментів соціяльного і продукційного є остільки характеристичний для нашого аґрарного руху, що й у відношеню до революції ми не сміємо тратити його з ока та мусимо весь час трактувати, як рівновартну частину цілого процесу.

II.

Одною з найбільш важливих та характеристичних рис аґрарної України в передреволюційний період було так зване аґрарне перенаселення. Це аґрарне перенаселення зазначилося в житті українського хліборобського люду вже від 80-х років минулого століття, як наслідок селянського малоземелля, і весь час зростало під впливом, з одного боку, природнього росту населення і, з другого — політики царату, що здержував еміґрацію на вільні землі імперії та нормальний розвиток індустріялізації. Найбільшої гостроти воно досягло в часі першої революції в Росії, коли тіснота населення на Україні рівнялася пересічно 72,1 душ на 1 кв. км.

Це аґрарне перенаселення селяни завжди відчували, як соціяльну кривду, що має свій корінь в несправедливому розподілі землі між ріжними верствами хліборобського населення. Період кріпацтва, пережитий Україною під московським та польським пануванням, привів до утворення на її просторах великих лятифундій шляхетського типу. Ліквідація його в 1861 році зафіксувала і надалі це взаємовідношення: панського великовласницького господарства і селянського малоземельного; а боротьба за землю, що характеризувала кріпацькі відносини, перейшла і в новий період, ніколи не перестаючи бути основним складником українських аґрарних відношень. У цій боротьбі за землю селянство використовувало всі засоби, які йому давав тогочасний його економічний стан та його правні можливости. І не дивлячись на величезні переваги, які мало панське господарство, як в економічному, так і правному відношенню, селянське населення систематично і послідовно примушувало його здавати свої позиції. Воно мусіло таки зменшити своє землеволодіння (від реформи 1861 року і до 1905 року до рук селян перейшло до 16,5 міл. десятин). Так само й селянське землекористування постійно збільшувалося за рахунок аренди. Разом з тим, не зважаючи на всі перешкоди, які ставив уряд до революції 1905—1906 року, недопускаючи до розселення по вільних землях імперії, українське селянство всежтаки знайшло сили і можливости перекинути свої хліборобські оселі і в степи Заволжа, і в середню Азію, і на Алтай, і на Амур.

Перша революція та звязана з нею, так звана, столипінська аґрарна реформа, що полекшила набування землі і дала свободу переселення на вільні простори Сибру, значно зменшила українське аґрарне перенаселення. За час від 1906 і до 1913 року з України виселилося біля 861,7 душ хліборобського населення. Разом з тим перейшло до його рук понад 2 міл. великовласницької землі. Але цілком зрозуміло, що навіть такі поважні зміни в становищі українського хліборобського населення, не могли задовольнити основних соціяльних вимог селянства. Земельний голод і після цього залишився одним з головних складників аґрарних відносин, не дивлячись на те, що фактично, поза селянським землекористуванням, в часі війни остали на Україні, порівнюючи, дуже невеликі земельні обшари.

Коли з сільсько-господарського перепису 1916 року взяти дані про посівну площу, то вона на Україні розподілялася так, що на долю трудового селянського господарства припадало 84,8%, і тільки 15,2 належало господарствам інших, більше заможних ґруп. По окремих районах України посівна площа розподілялася так:

Правобережна Україна	72,5	27,5
Лівобережна Україна	85,7	14,3
Степова Україна	86,3	13,7
Разом для всієї України	84,8	15,2

Ще в більшій мірі це відноситься до скотарства, другої основної галузі сільсько-господарської продукції, бо селянському господарству належало, за даними того ж перепису, 91,2% всієї рогатої худоби, 89,8 коней та 87,3 овець і свиней. Але разом з тим росподіл землі й після тих надбань, що дала перша революція, зберіг в собі всі попередні риси великої соціяльної кривди, як це видно з наступних даних:

(у % %)	господарств	у них пересіч. земля	на 1. госп.
малоземельні	87,4	39,6	6,6
середняки	7,6	7,9	16,7
заможні	4,6	18,3	58,2
в. власники	0,26	34,2	1.933.3

Пересічно на одну душу селянського населення припадало лише 1,10 десятини землі, що була його власністю. Так, що те поширення селянського трудового господарства, яке характеризують вищенаведені дані про посівну площу, могло відбуватися лише шляхом постійного щорічного арендування панської землі. І дійсно, перед війною українське селянство пересічно арендувало кожного року до 6,6 міл. великовласницької землі.

Умови селянської аренди в цей час не мали вже того злісного характеру кабальної експлоатації, що ним вони відзначалися до першої революції, але все-ж-таки нормальними їх уважати не можна було, бо всі спроби регулювати аренду не дали ніяких наслідків і арендні відношення нормувалися потребою землі малоземельного селянства та попитом на робочі руки в панському господарстві.

Як видно з наведених даних про росподіл землі перед війною, фактична кількість землі на Україні, що моглаб піти на задоволення потреб малоземельного селянства та безземельного люду, була дуже обмежена і не перевищувала 12,9—13,7 міл. десятин. Повна ліквідація всіх інших видів землеволодіння на користь селянства збільшилаб його власний земельний фонд лише на 39,1%; коли взяти на увагу, що, при допомозі аренди половина цієї площі й без того знаходилась в користуванні селянства, то фактичне значіння її ще зменшується. Головну ж бо ролю грали: історична традиція соціяльної кривди в земельних відносинах, соціяльні контрасти у виді дрібних ланок селянської землі і незмірних на людське око ланів панської, вроджене кожному хліборобському народові переконання, що володіти землею може лише той, хто на ній працює... Тому головним гаслом нашої революції, незалежно від оформлення, що давалися йому революційними партіями, була ліквідація панського землеволодіння. Гасло це поділяло навіть заможне селянство, дарма що й само воно було загрожене революцією в своїх земельних інтересах.

Треба додати, що такий напрямок нашої революції цілком відповідав також соціяльному складу хліборобського населення. Воно роспадалося на такі основні групи:

		(в %)
Сільсько-господарські робітники	4.859,1	15,2
Малоземельне селянство	13.458,5	42,1
Середнє селянство	10.679,5	33,4
Заможне селянство та козацтво	2.973,0	9,3
Всього по всій Україні:	31.970,1	100,0

Свою окрему лінію в загальному революційному русі зазначених ґруп могли мати робітники і заможні селяне, за термінольоґією радянської влади, »куркулі«. Але ці спеціяльні лінії зазначилися в революційному процесі лише в окремих його моментах та стадіях, не порушуючи головної течії. Не дивлячись на значну, порівнюючи, індустріялізацію сільського господарства України з великим розвитком сільсько-господарської промисловости, хліборобське робітництво в переважній частині зберегало свій селянський характер, жило його інтересами та мало його психольоґію. Соціяльним ідеалом його була теж земля з метою стати незалежним господарем. Так само і заможне селянство з його постійним і систематичним набуванням панської землі, не зважаючи на капіталістичні методи господарювання, все ж таки в більшости не було вороже революційним прагненням селянських мас. Ця ворожість прийшла пізніше, як пізніше самоозначилися пролетарські течії.

Таким чином, не тільки обєктивні умови народження революції, не тільки її реальні соціяльно-економічні підвалини, але й соціяльна структура хліборобського українського населення сприяла витворенню єдиного аґрарного русла революції, скерованого до зовсім ясної і конкретної мети — ліквідації панського землевладіння, цілковитої заміни його селянським на засадах індивідуального господарства, що виробилися віковою традицією українського хліборобства. Обєктивно іншої мети не було і не могло бути. (К. б.).

К. Мацієвич.

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО

Передумови справжнього віддовження.

Задовжене селянство переважно не зможе платити рат.

Акція конвертування рільничих довгів по кредитових установах є в повному ході; як відомо, кредитові кооперативи мають ці довги передати Акцептаційному Банкові у Варшаві, одержуючи за це векслі (акцепти) того банку. Оскільки це допоможе кредитовим установам вийти з тяжкої ситуації, в яку їх загнала невиплатність довжників — це друге діло, якого тут не хочемо розглядати. Нас цікавить в даному разі друга сторона — хлібороб-довжник, якому законодавство має дати змогу »віддовжитися«, через

розкладення сплати на 14 літ і зниження відсоткової міри, від усяких довгів, як по кредитових установах, так у приватних осіб та фірм. Нема чого скривати, що з самого початку серед людей, знаючих теперішній стан села, був поважний скептицизм що до успішности такої віддовженевої акції, з тої іменно причини, що селові при тім усім ще не дається фактичної змоги платити рати й відсотки. Хто-ж не виконує тих двох обовязків, той згідно з текстом закона тратить право на розклад довгу, є обовязаний платити відразу цілий довг, та поносить всі наслідки невиконання того обовязку (кошти екзекуції і т. д.).

Ті побоювання находять уже, на жаль, сумне потвердження. Є в наших руках низка дописів з сіл, в яких ствerджується однозгідно, що селяни не мають звідки платити вже навіть розложених рат і зменшених відсотків. Ось деякі з них:

»Тепер нема де позичати, бо як хто перше позичав, то тепер не віддає, бо нема звідки, хоч і процент дарується«. (З с. Рогізна, пов. Жидачів).

»Тепер ані проценту, ані грошей не віддають; декотрі віддали справу до розємчого уряду і уряд розложив на рати той довг, а вони ані рат, ані навіть тих урядових відсотків не платять«. (С. Сторонятин, пов. Львів).

В іншім дописі повідомляється про такі випадки, що вірителі годяться »чекати« зі сплатою рат, якщо довжник »помастить« утертим сільським способом: періодичними приносами (то курку, то літру масла, то пів копи яєць і т. д.). Це означає нове закабалювання довжників з усіми традиційними лихварськими декораціями*).

Такий є фактичний стан річи і з нього треба робити тверезі висновки. Всі, кому на серці лежить добро, а то просто й фізична екзистенція соток тисяч задовжених селянських родин, обовязані мобілізувати прилюдну опінію біля цієї преважної справи та організувати натиск цієї опінії на державні чинники, в дусі дальших реформ. Бо, якщо річи попливуть далі »нормальним ходом«, то в недовгому часі будемо свідками масових селянських ліцитацій за приватні довги так, як нині село придавлене екзекуціями за податки.

Причини задовження селянства.

Теперішнє задовження селянства є недавнього походження, бо-ж світова війна з її наслідками віддовжила селянські господарства, головно через девалюацію тих валют, у яких були затягнені довги. Нові довги наросли вже в добі т. зв. твердих валют, а їх причин було кілька. Передовсім конечність впорядкування господарств, винищених воєнною заверухою, реквізиціями, кватерунками усіх можливих військ і т. д. Далі вічні

*) Що ті »дарунки« це не дрібниця, нехай засвідчить такий примір: За довг за чоботи, куплені на кредит за 25 зол. (при готівковій заплаті 18 зл.), довжник дав дарунку продуктами за час одного року 6 зол. Це не відокремлений випадок.

у нас родинні поділи ґрунтів та звязані з цим сплати. Тут і там парцеляція та взагалі поширення варстату праці, закупно господарських приладів (дуже дорогих в добі т. зв. високої конюнктури), не заплачені, бо за високі, податкові тягарі, процесові кошти і т. д., врешті, відома в останніх роках перед самою крізою дурійка з купном на кредит всякої мануфактури й ґалянтерії, ширена, наче зараза, тисячами аґентів, що оббігали наші села. Не є рідкі випадки, що сільський халупник, по правді нуждар, винен нині ріжним склепарям у себе в селі та в найближчому місті добрих 400—500 золотих, рахуючи й кошти упімнень, скарг, екзекуцій то-що. Ті »паршиві довги« це справжня язва нашого села, много прикріша, як зорґанізовані довги в кредитових установах.

Більшість саме тих приватних довгів вимикається від прилюдної контролі, ба навіть евіденції, і ніхто не всилі знати їх правдивого розміру, хочби в межах одного села. З причин звичайного людського честилюбства (поки його не убила до решти несвітська нужда) селянство ховається з тими своїми болячками. Знавці сільських відносин запевняють загально, що розміри задовження села з цього титулу є дуже поважні й утяжливі.

Ніяке розкладання на рати не поможе, коли нема звідки їх сплачувати. Мусить прийти мериторична обнижка всіх довгів, з простих господарс. вимог. Аджеж не можна вимагати від зруйнованого суспільного стану, щоби звертав вірителям, не рахуючи відсотків, 2—3 рази більше субстанції, як одержав від них у формі кредиту*).

Чи поможе знижка промислових цін!

Дотеперішня акція хліборобських кругів в Польщі, в тому числі й українська вічева акція з 1932—33 рр., ішла головно по лінії вимоги знижки цін картелевих та монопольних виробів. Проблєму »ножиць« пробували розвязувати головно з того боку. Хоч вже тоді було видно, що сама знижка тих цін не розвяже проблєми, то від того часу ситуація ще погіршилася на стільки, що справа стає ще більш очевидною. Село за той час звело свою консумцію виробів промислу й монополів до таких мінімальних, прямо неймовірних меж, що навіть радикальна знижка тих цін не принеслаб нині значнішого відтяження селянських бюджетів. Не хочемо тим сказати, що зижка не є потрібна; вона просто конечна; хочемо тільки звернути увагу, щоби не робити собі з цього титулу надто великих надій на поправу ситуації селянства.

---

*) Тут ми росходимося в поглядах з інж. І. Ольховим, автором кількох статтей, друкованих в Кооп. Республиці, як дискусійний матеріял, в 1934 р., зокрема-ж зі статтею п. з. »Валютарна політика« (К. Р. ч. 10, 1934).

Більше значіння малоб зниження публичних тягарів.

Далеко більше значіння в селянському бюджеті мають нині податки й додатки, взагалі публичні тягарі. Не забуваймо, що їх реальний тягар для селянина нині 2—3 рази більший, ніж був перед 4—5 рр. Від закупна мануфактури, навіть плуга, та ще й нафти й соли, можна якось висмикнутися, але як втекти від податкового секвестратора? Це найбільша нині жура й траґедія селянського побуту.

Це значить, що побіч вимоги знижки картельних і монополевих цін, селянська економічна політика мусить нині з цілою рішучістю ставити вимогу поважної знижки всїх податків і взагалі публичних тягарів та відписання вигребаних (або маючихся вигребати) давних податкових залеглостей з усіми додатковими коштами.

В парі з цим мусить іти вимога обниження залізничих тариф, як того чинника, що грає велику ролю в калькуляції цін усіх товарів та продуктів. Охоронні мита на деякі важні рільні продукти, як товщі, сирі шкіри то-що повинні доповнити ці заходи.

Поважно помогла-б селові звишка цін рільних продуктів.

Малоземельне селянство в цілій Польщі взагалі, а в нас зокрема, не мало-б на збут багато рільних плодів, а однак продає їх чимало під тиском конечности: щоби дістати гріш на сплату податків і довгів. Це є гірка »надпродукція«. Ця літра молока, що її відносить незаможна господиня до молочарні, той корець збіжжя, що його везе господар до жида в місто, те порося чи теля, що продає згінникам або через кооперативну організацію — то, по більшости, на жаль, віднятий харч від рота власних членів родини. Це не є та нормальна продукція на збут, що є ідеалом здорової сільської економіки, та, до якої привикли в Америці, чи Данії, або Голяндії. Це не продуцент збуває свої продукти; це їх продає у великому відсотку не дійшовший до слова консумент.

Тим траґічніше, тим більш з морального боку обурююче, коли той збут має відбуватися нижче власних виробничих коштів, себто коштом дальшого задовжування селянських господарств. Цеж веде до прямої загибелі цілого селянського стану*).

Селянство збуває в поважних кількостях усякі звіринні продукти, в менших — рослинні. В загальній сумі це робить поважні кількостні позиції, без порівнання більші, як те, що село нині закуповує з міста. Тому поважніша підвишка цін, а принаймні катастрофічно низьких цін звіринних продуктів, принеслаб значну пільгу всім селянським господарствам. Вона влекшилаб також сплату давних довгів з доби »доброї конюнктури«.

*) Грізні симптоми голодової катастрофи вже є. Коли ніщо не станеться, то перед нами загальна голодівка нашого села.

Піднесення цін сільських продуктів принеслоб поважну користь селові навіть тоді, якби у парі з ним мала прийти й ще дальша підвишка цін промислових виробів. Це є висновок з попередньої тези про звуження селом спотреби промислових товарів і услуг та про примусову надмірну випродаж селом своїх власних продуктів. Піднесення цін сільських продуктів в результаті навіть зменшувалоб кількосний відплив продуктів зі села. Це річ на перший погляд куріозна, суперечна з нормальними законами ринкового господарства, а однак в наших відносинах правдива. Навіть невелике піднесення доходів селянина, оскільки далоб йому потрібну готівку на заплату необхідних драчок — в першій мірі вплинулоб на більше споживання своїх власних продуктів селянською родиною.

Зменшення-ж подачі селянських продуктів на ринках моглоб впливати тим більше на поправу їх цін.

Шляхи до зменшення тягару довгів і піднесення цін с. продуктів.

Зачнім від другого. Піднесення цін с. продуктів теоретично є можливе кількома дорогами. Головні булиб такі: удачний більший експорт по добрих цінах; збільшення міського спожиття; врешті — збільшення спожиття своїх продуктів самим селом.

Три можливости — і три великі проблєми! Передумовами збільшення експорту є перш усього добрі відносини з тими державами, що моглиб відбирати з Польщі аґрарні продукти; далі радикальне обниження транспортових коштів на залізницях і кораблях; врешті добра якість і стандаризація самого продукту. Міське спожиття моглоб піднестися в разі затруднення маси безробітних, що само для себе становить проблєму в спавперизованій державі, до того ще перетяженій мілітарними інвестиціями. Збільшення-ж консумції в самому селі моглоб наступити аж в наслідку загальної поправи положення села — до чого власне й хочемо йти м. і. через піднесення експорту. Одним словом — проблєма їде на проблємі і разом з того всього робиться блудний круг, на позір без виходу (при сучасних політичних і господарських відносинах).

А може нам сягнути по досвід інших держав, які мали в себе теж проблєму задовження села і якось з неї виходять? Очі звертаються передовсім на Злучені Держави Америки. Дійсно — по двох роках Рузвельтових реформ з тої країни доходять наскрізь позитивні відгомони, зокрема про поправу положення рільників. Внаслідок заходів демократичного президента й його економічного штабу фармер відітхнув, почав відчувати свіжіший доплив крови до свого господарського організму, починає уже й помалу сплачувати свої довги. Читачі »Кооп. Республики« поінформовані про ті заходи американського уряду, бо про них К. Р. реферувала. Відомо, що основою акції щодо села була перш усього

валютарна реформа, відтак поважна кредитова, а навіть допомогова інтервенція держави в користь хліборобства. Міську консумцію піднесло збільшення затруднення по фабриках, як результат відомих »кодексів праці« — хоч як ворожо їх приняли промислові підприємці.

Американський експеримент з рятуванням задовженого села досі найуспішніший з усіх, які денебудь в останніх роках робилися. Він вартий того, щоби над ним призадумувалися й інші країни, очевидно завше маючи на увазі місцеві фактичні відносини.

Дефляція в Польщі.

Одн погляд на цифри грошевого обігу в Польщі за останні роки говорить про дефляційну політику польської держави. (В 1929 р. 1600 м. зл., в 1932 р. 1325 м. зл., а в 1933 р. 1346 м. зл.). Інж. І. Ольховий (»Валютарне питання в Польщі«, Кооп. Респ. ІХ. 1934), висловив погляд, що польська дефляція є тільки формально такою; що фактично грошевий обіг в державі мусів зменшитися внаслідок загальної знижки цін, платень і т. д., і є нормальним явищем. Фактичної, свідомої, дефляції в Польщі, на його думку, нема. Оставмо на боці питання про те, чи дефляція була свідома, чи ні; більше користи для справи буде від перевірення, як прийшло до такого зменшення грошевого обігу в польській державі (на 25 %!) та які з того вийшли наслідки для господарства. Ґрунтовне розваження, як могло прийти до скорчення суми гроша, що находиться в руках громадянства в Польщі, приводить до висновку, що головною причиною тут мусіло бути стягання державним банком гроша від суспільства, з тим, щоби з тих стягнених сум як мога найбільше задержати вже в емісійному банку, не випускаючи їх більше в обіг ні у формі державних видатків, ні у формі кредитів. Не бачимо іншої можливости вияснення дефляції польських грошевих знаків. Відомо, що останніми роками був великий натиск з боку державних банків на сплату розданих давніше кредитів; цей натиск відчували прикро, прим., ті (зрештою нечисленні) українські фінансові установи, які мали хоч невеликі суми державного ґроша у себе в обороті. Думаємо, що це була свідома акція державних банків, щоби забезпечити, що дасться, з розданих собою кредитів від усяких крізових несподіванок. Що-ж до свідомого здержування державою від обігу частини сум, вплачених їй громадянством (у формі податків, оплат, мит, заплати за транспорт, почту, купно виробів монополів і т. д.), то на це вказує хочби зменшування цифр державного бюджету останніми роками.

Важніше однак прослідити, які були наслідки польської грошевої дефляції. Коли ми погодилися в тім, що сама дефляція була даниною суспільства в користь держави, то й другий бік справи, наслідки дефляції, на жаль, не говорить чогось іншого. Дефляційна тактика Польського Банку скріплювала тенденцію до

дорожіння гроша, до несправедливої звишкової вальоризації всіх давніших довжних зобовязань, податкових залеглостей та біжучих публичних оплат, далі до знижкової переоцінки усіх реальних вартостей (ґрунтів, домів, інвентаря, машин і т. д.) та тим більшої обнижки цін рільних продуктів.

Звідси сам собою насовується висновок, що направа відносин мусить обняти теж справу валюти в Польщі.

Що могла б дати девалюація польського злотого?

Припустім, що польський уряд, примушений крайною конечністю невиносного положення на селі, рішивсяби на якусь, скажім, досить поважну девалюацію своєї валюти, себто на зменшення законного відношення злотого до золота. (Сьогодня після закона один злотий повинен мати вартість 0,16879 ґрама чистого золота, себто з 1 кґ. золота моється вибивати 5924,44 зл.). Це не є остаточно така неможлива річ, бо-ж перевели таку конверсію валюти в Европі такі держави, як Велика Британія, Швеція й Норвеґія, Данія, Чехословаччина і не вмерли від того, то чому це не моглоб статися в Польщі. Розважаючи, які булиб можливі наслідки такої реформи, мусимо зупинити увагу на двох експериментах: англійськім і американськім. В Англії девалюація фунта не потягла за собою звишки цін на внутрішньому ринку, що й було в пляні уряду. Це дало Англії змогу дешевше, як досі бувало, експортувати. У Злучених Державах уряд ішов свідомо на звишку внутрішніх цін, особливо аґрарних і відповідними потягненнями теж досягнув мети. Це є живі докази, що при розумнім веденню справи можна через девалюацію осягати такі цілі, яких хочеться.

В польських умовинах росходилося-б головно про підвищення цін сільських продуктів, при чому та звишка не повинна ослабити експортової здібности цих продуктів за границі. Думаємо, що це булоб можливе до переведення; якби навіть рівень цін деяких продуктів мав бути вдечім вищий, як того вимагалаб конкуренція на експортових ринках, то й тоді держава моглаб паралізувати це відповідним зниженням перевозових тариф, портових оплат, евентуально експортовими преміями, які й без того практикуються. До того всього не забуваймо, що девалюація злотого знизилаб поважно курс польської валюти за границями, а це ділалоб сильно на здешевлення ціни експортованих товарів.

Чи девалюація злотого далаб у результаті підвишку цін на внутрішньому ринку і яких саме цін? Це буде головне питання, над яким і треба застановитися.

Очевидно — можна би думати, що за прикладом Англії краєві ціни моглиб не зареаґувати на знижку золотої містоти валюти. Та це нам здається мало правдоподібним, саме тому, що Польща була і є фактично двовалютовою країною. Обік злотого

тут займає ще дуже поважне місце доляр, у всіх торговельних і позаторговельних розрахунках. Законне зниження реляції злотого, тим самим підвищення вартости доляра счинилоб у краю такий звишковий рух, що це не моглоб відбитися на ринку рільних продуктів.

Що далаб кредитова й інвестиційна інфляція?

Є між польськими економічними діячами такі, що обстоюють т. зв. поміркована інфляцію. Уявляють собі, що держава може і повинна, в інтересі »накручування конюнктури« пустити в край більше гроша, конкретно яких парусот тисяч злотих, не на покриття своїх бюджетових дефіцитів, а таки ефективно на кредитування приватного господарства, на більші публичні роботи у власному заряді і т. п. Така поміркована інфляція нових грошевих знаків, на думку тих чинників, не викликалаб ніякої валютової паніки, ані недовіря до кредитових установ, не спричинилаб ані руну на вкладки, ані знижку курсу злотого за границями.

По суті річи помисли цього роду шкоди нанести не можуть, а користь від них евентуально могла би бути*) Нам однак здається, що більша користь з таких потягнень, закроєна на такі широкі розміри, яких вимагає тяжка ситуація, — булаб тоді, якби така інфляція йшла поруч з урядовою девалюацією злотого. Без того »поміркована інфляція« далаб тільки хвилевий успіх, на протяг пару місяців, вслід за якими вернулиб знову давні низькі ціни рільних продуктів, ножиці і дальше руйнування села. А передумовою успішности цілої акції мусілаб бути якраз т р е в а л і с т ь звишки рільних цін.

Девалюація валюти має те до себе, що це є операція, яка зачіпає відразу ц і л и й орґанізм господарства. Коли приведе до звишки цін, то без ріжниці, які це ціни. Очевидно, це булоб відємне явище. Та ми вже вгорі вказували на те, що при сучасному стані спотребування промислових товарів селом, шкода від звишки промислових цін булаб далеко менша, як користь від звишки цін сільських продуктів.

Заміти проти девалюації.

Проти доцільности законної обнижки золотого парітету можуть бути ще інші заміти. Назвемо важніші: велика частина довгів, головно в кредитових установах, має твердовалютове забезпечення (тепер найбільше »злотий в золоті«). Очевидно, що при обнижці вартости гроша такий довг автоматично зростає

*) »Випозичені промисловцям гроші спричинюються до створення нових дібр, які протистоять приросту купівельної спроможности населення, викликаному збільшенням грошевої маси в обігу і до певної міри урівноважують співвідношення між попитом та подачею«. (М. Добриловський: Чи потрібна золота монета? — Вісті УТГУ ч. 7, 1934). Проф. Добриловський, як бачимо, теж тої думки, що продукційна інфляція не є загрозою для стабільности валюти

і довжник нічого не користає. Це дійсно поважний заміт. Тут мусів би уже інґерувати законодавець, реґулюючи справу щонайменше так, щоби довжник в ніякому разі не мусів віддати більше річевої субтсанції, як взяв.

Побоюються ще й евентуального замішання на кредитовому ринку, в наслідок валютарної реформи. Та це пересадні побоювання. Рузвельтові валютарні розпорядки, хоч які радикальні, мали якраз протилежний наслідок: вони привели розбурхане море до вспокоєння. Не так давно, як девалюувала свій гріш Чехословаччина (на $16^1/_2\%$) — а мимо того ніякого замішання ця реформа там не викликала.

Яка ціль!

Можуть врешті запитати нас: яка ціль це все писати, навіщо виступати з якимись проєктами, коли українське громадянство не має ніякого впливу на справи польської держави, коли влада робить не питаючись громадянства, а в справах валюти твердо обстоює „status quo“ — хочби з тої причини, що, як найбільший в державі вірител, вона зовсім не зацікавлена у віддовженні довжників. Ми не поділяємо аж такого скептицизму. „Spiritus flat ubi vult“ — і думка, кинена денебудь і кимнебудь, оскільки правильна й здорова, може просякати скрізь, навіть туди, де її не дуже бажають. Крім того — треба ж і представникам нашої політики знати, чого домагатися від держави у господарських справах та що пропаґувати перед народніми масами.

К. Коберський.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Вклади в кредитових кооперативах в Польщі в 1930–1934 р. р.

До 1930 р. вклади в кредитових кооперативах (на книжочках вкладкових і біжучих рахунках) постійно зростали і на 1. І. 1931 р. досягли суми 381.219 тис. зл., зложених на 397.619 книжочках та контах біжучих рахунків, в 4673 кооперативах, обєднаних в ревізійних союзах. Починаючи від 1931 р. наступає постепенний спад суми вкладів, при невеликім прирості числа кооператив і поважнім прирості числа вкладників. На 1. І. 1935 р. бюлетень Кооперативної Ради виказує 5.338 кооператив, 597.763 вкладників і 259.774 т. зл. вкладів. В періоді між 1. І. 1931 р. і 1. І. 1935 р. кооператив збільшилось на 665, вкладників збільшилось на 100.144, а сума вкладів зменшилась на 121.445 т. зл.

Як розвій вкладів представляється в поодиноких національних ґрупах кредитових кооператив, це унагляднює табеля І., в якій, крім абсолютних чисел кооператив, вкладників і суми

Розвій вкладних операцій

Табеля І.

в кредитових кооперативах Польщі (щадничі вкладки і кредитові сальда біжучих ґахунків) в 1930—1934 рр., з поділом кооператив на національні ґрупи.

на 1/І року	Разом			Польські			Жидівські			Німецькі			Українські		
	коопера-тив	вкладни-ків і конт біж. рах	сума вкладів і біж. рах. (в тис. зол.)	коопера-тив	вкладни-ків і конт біж. рах.	сума вкладів і біж. рах. (в тис. зол.)	коопердтив	вкладни-ків і конт біж. рах.	сума вкладів і біж. рах. (в тис. зол.)	коопера-тив	вкладни-ків і конт біж. рах.	сума вкладів і біж. рах. (в тис. зол.)	коопера-тив	вкладни-ків і конт біж. рах.	сума вкладів і біж. рах. (в тис. зол.)
1931	4.673	397.619	381.219	3.350	327.218	196.941	780	16.982	92.546	409	42.330	85.394	134	11.089	6.338
%	100,0	100,0	100,0	71,7	82,3	51,7	16,7	4,3	24,3	8,7	10,6	22,4	2.9	2,8	1,6
1932	4,969	529.790	342.365	3.482	442.213	186.643	778	14.699	65.195	438	44.019	82.154	271	28.859	8.373
%	100,0	100,0	100,0	70,1	83,5	54,5	15,7	2,8	19,0	8,8	8,3	24,0	5,4	5,4	2.5
1933	4.980	520.764	306.451	3.415	426.413	167.078	773	13.696	52.793	449	42 718	78.192	343	37,937	8.388
%	100,0	100,0	100,0	68,6	81,9	54,5	15,5	2,6	17,2	9,0	8,2	25,5	6,9	7,3	2,8
1934	5.060	542.529	286.301	3.375	439.135	150.617	790	15.068	46.602	457	45.630	81.835	438	42.696	7.247
%	100,0	100,0	100,0	66,7	80,9	52,6	15,6	2,8	16.3	9,0	8,4	28,6	8,7	7,9	2,5
1935	5.338	597.763	259.774	3.501	443.111	150.176	728	49.529	34.012	494	48.898	68.494	615	56.225	7.092
%	100,0	100,0	100,0	65,6	74,1	57,8	13,6	8,3	13,1	9,3	8,2	26,4	11,5	9,4	2,7
1931	100,0	100,0	100,0	100,0	100,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1932	106,3	133,2	89,8	103,9	135,1	94,8	99,7	86,6	70,4	107,1	104,0	96,2	202,2	260,2	132,1
1933	106,6	131,0	80,4	101,9	130,3	84,8	99,1	80,7	57,0	109,8	100,9	91,6	256,0	342,1	132,3
1934	108,3	136,4	75,1	100,7	134,2	76,5	101,3	88,7	50,4	111,7	107,8	95,8	326,9	385,0	114,3
1935	114,2	150,3	68,1	104,5	135,4	76,3	93,3	291,7	36,8	120,8	115,5	80,2	419,0	507,0	111,9

вкладів на 1. І. кожного року, подаються також процентові показчики, а саме, процентова участь кожної національної ґрупи в загальному числі кооператив і вкладників та сумі вкладів і процентове відношення стану кооператив, вкладників і суми вкладів в поодиноких роках до 1931 р.

З цієї табелі бачимо, що в розвою вкладів в кооперативах поодиноких національних ґруп заходять досить великі ріжниці. Передовсім відбулося за цих пять років значне пересунення процентової частки кооператив, вкладників і суми вкладок, припадаючої на кожну з національних ґруп кооператив. В польській ґрупі, при зменшенні процентової частки кооператив і вкладників, маємо збільшення процентової частки вкладів з 51,7% після стану на 1. І. 1931 р., на 57,8% після стану на 1. І. 1935 р. В жидівській ґрупі частка вкладів зменшилась процентово з 24,3% на 13,1% при зменшенні процентової частки кооператив і збільшенні процентової частки вкладників. В німецькій ґрупі процентові частки кооператив і вкладників тримаються протягом всіх років майже на однім рівні, при збільшенні процентової частки суми вкладів з 22,4% на 26,4%. В українській ґрупі (кооперативи РСУК і РРС) маємо велике підвищення процентової частки кооператив, також поважне підвищення процентової частки вкладників, а процентова частка суми вкладів тримається в останніх майже на одному рівні, виказуючи на 1. І. 1931 р. 1,6%, на 1. І. 1932 р. — 2,5%, а на 1. І. 1935 р. — 2,7%. Отже зріст процентової частки вкладів польської ґрупи кооператив відбувався коштом зменшення процентової частки вкладів в жидівській ґрупі кооператив, при задержанні своїх позицій німецькою і українською ґрупами кооператив.

Що до розвоєвої тенденції вкладів, то найкраще справа представляється в українській ґрупі; не цілком зле стоять справи у поляків і німців, за те досить некорисно у жидів. Про це говорять процентові показчики процентового відношення числа кооператив і вкладників та суми вкладів в поодиноких роках до 1931 р., приймаючи стан на 1. І. 1931 р. за 100. Коли для всіх кооператив разом маємо спад вкладів до 68,1%, при прирості вкладників на 150,3% і кооператив на 114,2%, після стану на 1. І. 1935 р., проти стану на 1. І. 1931 р., то в українській ґрупі маємо приріст вкладів на 111,9%, вкладників на 507,0%, кооператив на 459,0%. У поляків маємо зменшення вкладів до 76,3%, при збільшенні вкладників на 135,4% і кооператив на 135,4%; у німців зменшення вкладів до 80,2%, при збільшенні вкладників на 115,5% і кооператив на 120,8%; а в жидів вкладки знизились до 36,8%, при збільшенні вкладників на 291,7%. Великий приріст вкладників в жидівських кооперативах припадає на останній рік. В попередніх роках був спад вкладників. Чому така ріжниця заходить — важко знайти пояснення. Отже вклади зазнали найбільшого змшенення в жидівській ґрупі кооператив, в меншій мірі в німецькій і польській, а українська ґрупа виказує навіть збільшення.

Табеля II. подає число кооператив, вкладників і стан вкладів

Табеля II.

Щадничі вкладки

і кредитові сальда біжучих рахунків в кредитових кооперативах Польщі, з поділом кооператив на національні ґрупи (після стану на 1.I. 1935 р.).

Національні ґрупи кооператив	Коопе-ратив	%	Вклад-ників	Сума вкладів в тис. зол.	Конт біжучих рахунків	Сума біж. рах. в тис. зол.	Разом вкладників і конт біж. рахунків	%	Разом сума вкладів і біж. рах. в тис. зол.	%
Загалом . .	5.338	100,0	577.660	235.752	20.103	24.022	597.763	100,0	259.774	100.0
Польські . .	3.501	65,6	432.590	138.428	10.521	11.748	443.111	74.1	150.176	57,8
Унія . . .	719	13,5	184.005	102.949	10.521	11.346	194.526	32,6	114.295	44,0
Зєдночення .	2.782	52,1	248.585	35.479	—	402	248.585	41,5	35.881	13,8
Нац. меншості	1.837	34,4	145.070	97.324	9.582	12.274	154.652	25,9	109.598	42,2
Жидівські .	728	13,6	45.153	29.865	4.376	4.147	49.529	8,3	34.012	13,1
Німецькі . .	494	9,3	43.745	60.716	5.153	7.778	48.898	8,2	68.494	26,4
Українські .	615	11,5	56.172	6.743	53	349	56,225	9,4	7.092	2,7
РСУК . . .	584	10,9	56.172	6.183	53	182	56.225	9,4	6.365	2,5
РРС. . . .	31	0,6	—	560	—	167	—	—	727	0,2

на 1. I. 1935 р., з поділом вкладів на вкладкових книжках і контах біжучих рахунків, з відокремленням в польській ґрупі кооператив обєднаних в »Унії« і »Зєдноченню«, а в українській — кооператив РСУК і РРС та зі сумованням даних відносно кооператив національних меншостей. З цієї табелі бачимо, що конта біжучих рахунків займають невеличке місце в загальному числі вкладників (3,4% для всіх кооп.), але сума вкладок на біжучих рахунках творить досить поважну цифру і становить при всіх кооперативах 9,2% загальної суми вкладів — в половині на польські кооперативи »Унії«, а в другій половині на німецькі і жидівські кооперативи. Польські кооперативи »Зєдночення« (каси Стефчика) і українські кооперативи виказують на біжучих рахунках дуже дрібні суми вкладів.

Із загальної суми 150.176 т. зл. вкладів в польських кооперативах, на 719 кооператив »Унії« припадає 114.295 т. зл., а на 2.782 кооператив »Зєдночення« 35.881 т. зл. Вкладки кооператив »Унії« становлять 76,1% суми вкладів всіх кооператив разом, вклади кооператив »Зєдночення« 23,9% вклдів польської ґрупи кооператив і 13,8% вкладів всіх кооператив. Із загальної суми 7.092 т. зл. вкладів в українських кооперативах, на 584 кооператив РСУК припадає 6.365 т. зл., а на 31 кооператив РРС — 727 т. зл. Вклади кооператив РСУК становлять 89,8% суми вкладів української ґрупи кооператив і 2,5% суми вкладів всіх кооператив разом, а вклади кооператив РРС 10,2% вкладів української ґрупи кооператив і 0,9% вкладів всіх кооператив.

На 1837 кооператив національних меншостей, що становлять 34,4% всіх кооператив, припадає 154.652 вкладників або 25,9% загалу і 109.598 т. зл. вкладів, або 42,2% загальної суми вкладів. Національні меншости в Польщі становлять приблизно 30,0% загалу населення (без білорусинів і інш. дрібних національних ґруп), з осібна українці приблизно 19,0%, вкладів на українські кооперативи припадає 2,7%; жиди — 8,0%, вкладів на жидівські кооперативи припадає 13,1%; німці — 3,0%, вкладів на німецькі кооперативи припадає 26,4%. На 70,0% поляків (з білорусинами і інш.) припадає 57,8% вкладів. У німців і жидів процент вкладів значно перевищує процент населення, у поляків і українців процент вкладів значно нижчий від проценту населення.

Табеля III. подає пересічи вкладників на кооперативу і суми вкладів на кооперативу й вкладчика для всіх кооператив разом і зосібна для кооператив поодиноких національних ґруп. З цієї табелі бачимо, що для всіх кооператив разом пересіч вкладників виносить 112, вкладів на кооперативу 49 тис. зл. і на вкладника 435 зл. До цих пересічей більше-менше зближуються пересічі польської ґрупи кооператив, але пересічи кооператив національних меншостей досить від них відбігають. Найвищу пересіч вкладників маємо в польській ґрупі кооператив (127), вищу від пересічи для загалу кооператив, зосібна в кооперативах »Унії« 271 і в кооперативах »Зєдночення« 89. В кооперативах національних меншостей пересіч вкладників виносить 84, зосібна в жидівських 68, ні-

Пересічи

Табеля III.

вкладників разом з контами біжучих рахунків на кооперативу і вкладок разом з кредитовими сальдами біжучих рахунків в кредитових кооперативах Польщі, після стану на 1.I. 1935., з поділом на національні ґрупи.

Національні ґрупи	Кооператив	Вкладників і конт біжучих рахунків		Вкладок і конт біжучих рахунків		
		загалом	пересічно на кооп.	Загалом в тис. зол.	пересічно на кооп. в тис. зол.	пересічно на вкладника зол.
Загалом . .	5.338	597.763	112	259.774	49	435
Польські . .	3.501	443.111	127	150.176	43	339
Унія. . . .	719	194.526	271	114.295	159	588
Зєдночення .	2.782	248.585	89	35.881	13	144
Нац. меншості	1.837	154.652	84	109.598	60	709
Жидівські .	728	49.529	68	34.012	47	687
Німецькі . .	494	48.898	99	68.494	139	1.401
Українські .	615	56.225	91	7.092	12	126
РСУК . . .	584	56 225	96	6.365	11	113
РРС. . . .	32	—	—	727	23	—

мецьких 99 і українських 91, отже в усіх ґрупах значно нижча від пересічи для всіх кооператив.

Пересічи вкладок на кооперативу і вкладника виносять в польській ґрупі 43 тис. зл. і 339 зл. та зближені до пересічей для загалу кооператив, зосібна в кооперативах »Унії« 159 тис. зл. і 588 зл., а в кооперативах »Зєдноченя« 13 т. зл. і 144 зл. В кооперативах національних меншостей пересічи вкладів на кооперативу виносять 60 тис. зл. і на вкладника 709 зл. і значно відбігають від пересічей для всіх кооператив, зосібна в кооперативах жидів- 47 тис. зл. і 687 зл., німецьких 139 тис. зл. і 1.401 зл., українських 12 тис. зл. і 113 зл. З усіх національних ґруп кооператив найвищі пересічи вкладів на кооперативу і вкладника виказують німецькі кооперативи, найнижчі — українські.

З представленого тут статистичного матеріялу виходить, що економічна кріза останніх пяти літ не спинила чисельного зросту

кредитових кооператив, хоч цей зріст був дуже слабий в польській і німецькій ґрупах кооператив, зате досить інтензивний в українській ґрупі, при невеличкому зменшенні кооператив в жидівській ґрупі. Натомісць економічна кріза спричинила великий спад суми вкладів у всіх національних ґрупах кооператив, крім української, при чім цей спад вкладів найсильніше діткнув жидівські кооперативи, в меншій мірі німецькі і польські. Спад вкладок йшов в парі зі збільшенням числа вкладників, а це явище можна пояснити тим, що кооперативи старалися заступити вибирані більші суми вкладів малими вкладами великого числа вкладників. Одначе цього не осягнено, бо, хоч вкладників з кожним роком прибувало, то це не стримало спаду суми вкладів.

Питома вага поодиноких національних ґруп кооператив в сумі вкладів значно змінилася за цих пять літ в користь української і польської ґруп, коштом жидівської, а по части й німецької ґрупи. Але у відношенні до процентового росподілу населення поодиноких національностей Польщі процентове відношення суми вкладів говорить, що економічно найсильнішою національною ґрупою в Польщі є німці, відтак ідуть жиди, за ними поляки, а на кінці стоять українці. **А. Жук.**

Серіозна справа.

Організацію нашої кооперативної торгівлі характеризує одна суттєва структуральна аномалія: наша кооп-на торгівля є розбита поміж дві централі-гуртівні, »Центросоюз« і »Народну Торговлю«, поміж якими немає жадної бранжової ріжниці. Кажеться, що Ц.-С. обєднує сільсько-господарську кооп-цію, а Н. Т. споживчу. Та це тільки пусті слова, це тільки етикетка, приклеєна на нашу дійсність, до якої вона ніяк не пасує. Сільсько-господарська кооп-ція у розумінні тих народів, відкіля цю назву взято, у нас майже зовсім не існує. У нас, поза кооперативним молочарством, є тільки споживча коо-ція села, яка попри доставу до села споживчих артикулів іноді посередничить при збуті продуктів села. Її обслуговує як фахова централя Ц.-С. Існує крім того також споживча кооперація міста, яку обслуговує у цьомуж характері Н. Т. Тільки брак організаційної експанзії Н. Т. в напрямі села покликав після війни до життя Ц.-С. Та обі централі самі дуже скоро замітили недорічність такого стану, щоби побіч себе існували дві майже ідентичні установи. Щоби це усунути, вирішили були поділити працю поміж себе в цей спосіб, що Н. Т. своїм апаратом мала обслуговувати усю нашу кооп-цію кольоніяльно-споживчими товарами, а Ц.-С. ґалянтерією. Та й ця праця в часі кризи устала. У висліді маємо нині дві бранжово-ідентичні гуртівні, з яких одна, окрім ріжних збутових операцій, обслуговує споживчо-кольоніяльними товарами село, а друга має обслуговувати місто.

Розуміється, що це мусіло відразу відємно відбитися на силі і рентовності обох гуртівень. Прийшла кріза і недомагання виступили з більшою гостротою. »Народня Торговля«, як старша інституція, що розбудувалася м. і. великими вкладковими капіталами, булаби приневолена звужувати свою діяльність внаслідок вибирання вкладок, потрібних вкладникам на прожиття. Думаємо, що це не мусілоб мати місця, якби »Н. Т.« просто сфузіонувалася з »Центросоюзом«. »Н. Т.«, що обслуговує 32 склади та ок. 60 міських кооператив, мусить нині нарівні з »Ц.-С.«, що обслуговує до 3 десятки ПСК. і поверх 2000 сільських крамниць, удержувати центральний торговельний і організаційний апарат з цілим штабом висококваліфікованих службовиків, пивниці, магазини і т. д. Тратиться велико-гуртові рабати; провінціональні склади Н. Т., замісць брати товар на місці, в Окр. Союзі Кооп-в, спроваджують його зі своєї централі зі Львова, оплачуючи високі кошти достави; щоби злюструвати такий склад, висилається зі Львова осібного службовика (часом і парусот км. залізницею!), хоча це мігби цілком фахово зробити Окружний Організаційний Осередок і т. д., і т. д.

На нашу думку тут тільки один вихід: злучити в одно обі наші кооп-ні споживчо-торговельні централі. Обєднання накупу, ліквідація одного злишнього апарату, раціональніша організація постачання і контролі і т. д. — все це так подешевить торговельні кошти і скріпить рентовність, що нова заг.-споживча централя не тільки сміло ставитиме чоло кризі, але навіть зможе розвинути відповідну експанзію, якої нам так потрібно. Не буде це »упадок« котроїсь з установ, тільки сполука сил для тим успішнішої праці до спільної мети. Притім не виключається, що для міста, з окрема для розбудови й організації міської споживчої кооперації мігби існувати при новій обєднаній централі окремий люстраційний відділ, а в товаровім відділі мусівби бути належно заступлений асортимент товарів, що їх потребує місто.

Г. С.

Від Редакції. Даючи місце повищим увагам одного з наших кооператорів, ми зробимо заввагу від себе: що самі організаційні реформи на горі не оздоровлять нашої міської спож. кооперації, якщо не буде покладений край системі продажі на кредит (т. зв. місячникам). Протиборгова акція по міських кооперативах не поступає ані трохи наперед.

ВІДКРИТТЯ МЯСАРНІ ЦС. У ЛЬВОВІ.

Дня 28. березня ц. р. відбулося урочисте відкриття новоурядженої мясарні Центросоюзу у Львові. За мясарнею мають прийти ще й склепи, покищо три. Треба щиро привітати ініціятиву ЦС. і побажати йому успіху в цьому новому, а важкому ділі. Таким чином булаб виповнена дуже важна прогалина в нашій кооперативній торгівлі, яка сталася по упадку »Союзу для хову і збуту худоби«. Наша кооперація почне поширюватися ще на одну ділянку — мясну, маючи в даному разі на увазі інтерес хлібороба продуцента і одночасно міського консумента, який хоче мати все свіжий і абсолютно солідний продукт.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТУ

Кооперація в Греції.

Греція це країна, де новочасний кооперативний рух не може ще похвалитися довгим віком. Все-ж таки існували деякі форми, нагадуючі кооперацію, вже у старині та в середніх віках. У старій Греції жінки випікали свій хліб гуртом, приграваючи собі на флейтах, щоби праця йшла живіше та видатніше. Та найбільш тоді були поширені похоронні товариства. Відомі були теж у старині, як рівнож у середновіччу, рибацькі спілки, а почасти теж говариства для будови кораблів.

Про початки грецького спілчанства писав С. Андроніадес в липневому числі »Міжнародного Кооп. Огляду« за 1930 р.

В році 1788 заложили мешканці громади Амбелянія в Тессалії спілку, що мала занятися вплачуванням за них податків, наложених турецькою владою. Громадський уряд взявся розраховувати, скільки має платити кожний член. Кількох чільних людей піддало блискучу думку: спільно продукувати й продавати бавовну та з надвишок при цих операціях платити податки. Ця думка показалася здоровою і так прийшло до заснування кооперативи з наступними завданнями: управляти бавовну, прясти нитки, красити їх натуральними красками, а з зарібку оплачувати вимагані державні податки.

До кооперативи приєдналися 22 села, приналежні до волости Амбелякія. Членами кооперативи були не лише продуценти, але й робітники цього підприємства. Членом міг стати кожний, хто заплатив вкладку. Члени одержували відтак сталий відсоток від свого уділу, у висоті 15%. Аж до продажі продуктів члени могли одержувати зачети на сирівці, які вони доставляли, або на працю, яку мали відробити в кооперативі. Зачети були або в готівці, або у сирівцях, прим. пашою чи одягом, які кооператива давала по невисоких цінах. Це підприємство мало досить добрі результати і його діяльність поширилася теж на інші провінції. У Відні була центральна аґентура, а в многих містах менші філії. На жаль це кооперативне обєднання було 1811 р. розвязане, в наслідок зруйнування його ґубернатором Яніну Алі-башею, якому така форма демократії була підозріла.

Цілком новий кооп. рух почався в Греції по 1900 році. Один вчитель в місті Альмирі у Тессалії предложив деяким селянам заложити кредитову кооперативу, що й сталося 1900-го року. Ця установа не лише позичала селянам гроші; вона закупила теж молочарку для спільного вжитку членів. Приклад тої кооперативи найшов наслідування в окружних селах у 1906 році.

У 1911 році повстали дві винарські кооперативи. За ними, дещо пізніше, прийшли спілки продуцентів оливи. Більшість міських кооператив прийшла ще пізніше.

Скоріший розвиток кооператив на селі, як у місті, мав свою

причину в тім, що село в Греції є предметом більшого офіційного зацікавлення. Це виявлялося м. і. у корисному законодавстві щодо сільських кооператив (1914 р.) та в заснуванні хліборобського банку в Атенах (1930 р.). Кооперативний закон не лише звільнює кооперативи від податків, але навіть від поштових оплат, а ті громадяни, що присвятилися розбудові кооперативних орґанізацій — дістають ордери*).

Під кінець 1928 р. хліборобське міністерство подало такі цифри про стан кооператив на селі:

кредитових	61
закупочних	164
продукційних	616
споживчих	115
будівельних	341
інших	19
разом	1316

Велике число продукційних кооператив пояснюється тим, що підчас війни уряд ставився прихильно до постачання ремісничими кооперативами одягів та обуви для потреб держави.

У повищій таблиці бракує ще одної ґрупи кооператив, а саме кольонізаційних, яких було аж 1585. Ця велика цифра пояснювалася надзвичайним напливом до краю греків, виселених з Туреччини та втікачів із Совітів (разом $1^1/_2$ міліона). Для того, щоби дати притулок тій масі втікачів, оснували по містах, будівельні, а по селах, особливо в північній Греції, кольонізаційні, осадничі кооперативи.

Міські кооперативи, особливо споживчі, у Греції слабі. Сильна форма — це кооперативи праці (головно в Піреусі). Це артілі пристаневих робітників; числять близько 2.400 членів.

Відносно велика перевага сільської кооперації пояснюється головно допомогою державного рільного банку, де є кооперативний відділ. Біля того банку гуртується 2150 кооператив, які мають кредиту 904 міліони й 623.919 драхм.

Уряд нерадо дивиться, коли кооперативи чим небудь причасні до політичного життя. Для того, щоби це параліжувати в кооперативах, уряд змінив у 1930 році кооп. закон в тому дусі, що підтягає під кари ті кооперативи, котрі в будь який спосіб беруть участь в політичних акціях. Кооперативи, що, як такі, є членами політичних партій, ухвалюють на своїх зібраннях політичні резолюції, або вживають свого майна для цілей політичних партій, підпадають розвязанню. Хто кандидує до парляменту, або навіть старається про місце начальника громади, той протягом трох років не може бути членом надзірної ради, або управи кооперативи*).

*) Сумнівної вартости спосіб кооперативної пропаґанди — на наш погляд. Взагалі-ж цю статейку радимо прочитати тим усім, які перецінюють виховне значіння держави. Позатим з тої статті можна дізнати, що ми ще не останні в світі — хоч і не маємо власної держави. — Ред. Кооп. Респ.

Жаль, що в Греції не розбудовані кооп. союзи. Нема майже зовсім поважніших обєднань кооператив. Також кооперативна преса скупа. Є тільки два місячники, з яких один є в Атенах, другий в Сальоніках. Наклад першого доходить ледви до 2000, другого до 1500. Цей останній орґан редаґує Спіро Акдоніядес, той самий, що веде живу кооперативну пропаґанду в Тессалії.

В. Тотоміанц.

ПІДГОТОВКА АКЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТИВ НА БУКОВИНІ.

Румунська ґазета »Універсул« з 9 березня пише:

»Тепер, коли обмірковується наново в парляменті кооперативний закон і введені будуть деякі зміни, не без інтересу буде вказати, як працюють рутенські кооперативи з Півн. Буковини, щоб побачити, чи не треба би ввести в новий кооперативний закон артикулів, що припинилиб зловживання, про що будемо говорити нижче. Ми мали вже раз нагоду ствердити, що останніми роками рутенські кооперативи виросли на Півн. Буковині, як гриби по дощі.

Насамперед треба ствердити, що в тих кооперативах самі рутени. Румунів, що хотілиб бути в цих кооперативах, не приймають, бо кажуть рутени, їм не треба »шпигунів«. Урядова мова цих кооператив рутенська. Вона не тільки чиста мова нарад на засіданнях, але й мова, що в ній ведеться книговодство й переписка, квіти, виставлені цими кооперативами, писані рутенською мовою. Товари, що їх продають ці кооперативи, здебільша українського походження. Доказано, що ці кооперативи мають звязки з кооперативами Галичини, що ліпше забезпечені й можуть доставляти й цим з Півн. Буковини (предмети з українськими мотивами). Що перевагу має той сам український дух, як і в Галичині, так і в Півн. Буковині, видно й з іншого. Хто відвідує ці кооперативи, найде їх окрашеними всякими образами, що представляють славні постаті з історії України, а не найде ні однісінького образу румунського воєводи... Ці кооперативи тримають до розпорядимости селян усякі книжки, але лише в українській мові, і з явно антипатріотичними тенденціями. Але ці кооперативи розвивають ще й діяльність, що зовсім не має нічого спільного з кооперативами. Вони організують селянські хори, де співають тільки пісні в укр. мові й тенденції. Ці кооперативи організують і театральні кружки, що виставляють українські тенденційні пєси на те, щоб витворити в населенню духа ненависти проти румунської держави й підбадьорувати українське національне почуття. Українські книжки, пісні й театральні пєси зближають населення й дбають про підтримування духу безустанного хвилювання.

Ось чому, коли обміркувується нова зміна кооперативного закону, треба б обмежити законом обсяг діяльности кооперативи«.

Як видно, ціла повища статейка українського румунського часопису, повна перебільшень і почасти видумок, є призначена на »роблення опінії« проти і так ледве дихаючого укр. кооп. руху на Буковині. Випробована метода усіх поліційних систем!

ЗБІЖЕВИЙ МОНОПОЛЬ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ І КООПЕРАЦІЯ.

Довготриваюча кріза, що її переживають тепер всі держави, відбилася особливо важко на народньому господарстві через сильний й незмінний рік за роком спад збіжевих цін та значне розходження між цінами на продукти сільського господарства, з одного боку, і промисловости, з другого.

Покупна здібність сільських господарів впала за останні роки остільки, що вони почали обмежувати не тільки головні споживчі продукти (цукор, одяг тощо), але зменшили також попит на продукти промисловости. Таким чином, низькі ціни збіж були нещастям не тільки для сільських господарів,

*) Це вже переборщена обережність! — Ред. Кооп. Респ.

але також загрозою катастрофи для всього народнього господарства республіки.

Слід додати, що одночасно зі спадом цін на сільсько-господарські продукти ціни ці теж сильно хиталися на протязі одного і того ж сезону, що вносило хаос в господарські калькуляції сільських господарів. Відціля стане цілком зрозумілим стремління уряду знайти заходи для усунення як низьких цін на збіжа, так і їх постійних хитань. Одним з таких заходів була організація в липні 1934 р. хлібного монополю.

Як видно з роспорядження уряду з 13. липня 1934, завданням монополю є реґулювати торгівлю збіжам. Під останнім, в даному випадку, слід розуміти: пшеницю, жито, ячмінь, овес й кукурудзу всіх категорій. А під торговлею, в дотичному випадку, слід розуміти закуп збіжа від сільських господарів, імпорт його зза кордону, продаж, експорт і перерібку купленого та імпортованого збіжа, а також продаж довезених борошна та кормів.

Вирішення завдань, що виникають з рішення уряду регулювати в зазначеному щойно розумінні збіжеву торгівлю, доручається поважним організаціям, що обєднують: а) продуцентів зерна, б) споживачів, в) млинарів і г) торгівців. Такими організаціями закон визнає: 1) Центрокооперативу (Центральний Союз сільсько-господарських кооперативних союзів) в Празі, 2) Товаристо для гуртових операцій в Празі, 3) Центральне товариство для закупу та продажі продуктів з борошна в Празі, 4) Товариство торговлі збіжам, що функціонує в Празі, Брні, Братиславі та Ужгороді.

Для розвязування питань у звязку з реґулюванням збіжевої торговлі всіми згаданими вище орґанізаціями повстало Торговельне Акційне Товариство під назвою »Чехословацьке Збіжеве Товариство в Празі«.

Важніші точки статуту, що на його основі працює завязане Товариство, такі. Товариству належить виключне право (§ 5) закуповувати у сільських господарів зерно; ввозити його зза кордону; переробляти на борошно, борошняні продукти та корми; нарешті, продавати зазначені збіжа й продукти та експортувати їх за кордон. Товариство почало функціонувати 17 липня 1934, і мусить припинити свою діяльність 30. червня 1937. Акційний капітал Товариства виносить 50 мільонів кч, поділених на 1000 акцій по 50.000 кч кожна. З цього капіталу 20 мільонів кч взяла Центрокооператива; по 10 мільонів кч взяли Кооперативне Товариство для гуртових операцій, Товариство млинарів республики та більші торговельні збіжеві фірми.

Загальні Збори акціонерів (вищий орґан управління) скликається в Празі. В ньому кожній акції належить один голос. Загальні збори вибирають управу і ревізорів Товариства; приймають рахункове замкнення та висновки ревізорів; розглядають річний білянс; рішають про розподіл чистих зисків; уділюють абсолюторію управі; вирішують про бажаність зміни статуту Товариства. Загальні збори є дійсні при присутности представників $^3/_5$ акційного капіталу. При відсутності такого кворуму призначаються за годину пізніше нові Загальні Збори, які дійсні вже при всякій кількости акціонерів.

Правління є виконуючим орґаном Товариства й одночасно його законним представником. Правління складається з Голови, 4-х його заступників і 16 членів. Голову призначає уряд згідно з пропозіцією міністра хліборобства; заступники голови і члени правління вибираються загальними зборами.

Для розглянення торговельно-фінансового стану т-ва та кожнорічного звіту Загальні збори акціонерів вибирають 4. ревізорів, по одному від кожної ґрупи, що складають Чехословацьке збіжеве товариство. Останне припиняє свою діяльність: а) рішенням Загальних зборів, б) з наказу уряду, між іншим, коли акційний капітал зменшиться на половину і в) по оголошенню конкурсу. Взаємовідношення між товариством та державою встановлюється спеціяльним договором.

Розпорядженням уряду з 13. червня 1934 всі договори про продаж збіжа були визнані від 16. липня 1934 недійсними, а від 17. липня товариство

почало свою діяльність, і подібні договори треба заключувати вже з ним. Що торкається сільських господарів, то, при бажанню продати частину свого врожаю вони повинні повідомити товариство з зазначенням кількости, якости зерна тощо. Але продавати зерно комусь іншому, крім збіжевого товариства, не має права (§ 16).

Основним елементом договорів Чехословацького збіжевого товариства з його клієнтами, як також прийому зерна від сільських господарів є безумовно ц і н а. Для її встановлення товариство прийняло слідуючі засади: по перше, признання права продуцента зерна на певний прибуток понад собівартість, по друге, вдержання стабільности цін на протязі сезону до нового врожаю; по третє, сприяти продукції та подачі на ринок зерна вищої якости. Згідно зі справедливим твердженням пана Файербенда, теперішного голови Чехословацького збіжевого товариства, реґулювання збіжевого господарства не повинно означати погіршення якости зерна (Земєдєльске Дружстевні Лісти, 1935, №1). На практиці додержання зазначених засад привело до встановлення на даний сезон — до 1. червня 1935 — таких цін: для твердої (червоної) пшениці, що важить не менше 79 кґ. в гектолітрі, 1 сотнар франко Прага — 164 кч; для жита якости не нижче 70 кґ в гектолітрі — 125 кч; для вівса не нижче 50 кґ — 112 кч; за ячмінь не нижче 67 кґ — 125 кч франко Прага, Брно і Оломоуц і 120 кч франко Братіслава. Ціни ці підвищуються в початку кожного місяця, починаючи 1/IX. 1934, і кінчаючи 1/VI 1935,

для 1 квінтала відносно	пшениці	на		кч 1.80
„ „ „	жита	„		„ 1.50
„ „ „	вівса	„		„ 1.20
„ „ „	ячменю	„		„ 1.50

Що торкається вищої оплати за кращу якість продукту, то, наприклад, за 1 квінтал ячменю не нище 67 кґ в гектолітрі платиться 125 кч, а вагою в 68 кґ — 125.50 кч; вагою 69 кґ — 126 кч і т. д.

Ми бачили, що для здійснення хлібної монополії все збіжа, що поступало в оборот, повинно проходити згідно з умовою купна-продажі через Чехословацьке збіжеве товариство. Такий порядок створює для т-ва значні труднощі в ділянці орґанізації прийому збіжа, виплати за нього та його переховування. Труднощі ці моглиби бути непосильні для товариства, колиб на зустріч його бажанням не йшла велика кількість (більше 11.000) кооператив, членами яких є переважно продуценти збіжа, і які, в свою чергу, обєднані через свої Союзи — в Центрокооперативі. Всі ці кооперативи, що по суті є комісіонерами збіжевого товариства, помагають йому переборювати труднощі і фінансового і, так би мовити, маґазинового характеру. І безумовно їм належатиме головна заслуга успішного виконання завдань монополю. Як велика їх заслуга в сучасному, видно з того, що до половини грудня минулого року виплачено сільським господарам за продане ними товариству збіжа біля 650 мільонів кч; й з цієї суми біля 600 мільонів виплачено хліборобам к о о п е р а т и в а м и.

На дальшу долю збіжевого монополю в Чехословаччині ми хотілиб дивитися оптимістично. Але одно є безперечним: збіжевий монополь був для Чехословаччини катеґоричною вимогою серед тих умовин, в яких знайшлося народнє господарство республики за останні роки. Бачити в ньому тільки захист інтересів сільських господарів булоб помилкою: збіжевий монополь в Чехословаччині захищає широко й безпосередньо також інтереси промисловости, не тільки підносячи попит на її продукти в самій країні, але й полегчуючи їх експорт у ті краї, що можуть компенсувати такий експорт довозом до Чехословаччини продуктів сільського господарства (наприклад Югославія).

Збіжевий монополь — діло велике навіть в тому обємі, як воно провадиться в Чехословаччині, особливо, коли прийдеться згодом підійти до реґулювання продукції сільського господарства, як натурального наслідку монополю торговлі. Але покищо можна сказати, що за недовгий час свого існування, збіжевий монополь зробив велику послугу всьому народньому господарству Чехословаччини.

С. Бородаєвський.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА

ЗАКОН ПРО ВІДПИСУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ЗАЛЕГЛОСТЕЙ.

Ухвалений соймом закон про уморювання податкових залеглостей доторкнеться дуже поважних сум. В цій хвилині існує 700.000 залеглостей в безпосередніх податках, 100 міл. в стемплевих оплатах, 200 міл. самоврядних податків і поверх 300 міл. обезпеченевих складок. Разом 1.300 міліонів. Коли зважити, що річний приплив безпосередніх податків є в Польщі 600 міл. злотих, та й тих податків населення не платить правильно, то річ для кожного ясна, що стягнення суми 1.300 міліонів — це річ чистої утопії. Уряд числиться з цим, але не хоче просто дарувати податків. Ухвалений закон дає вільну руку міністрові скарбу й його орґанам. Міністер вже заявив у соймі, як він собі уявляє в практиці уморювання залеглостей:

»Залеглости будуть устійнені на якусь дату — на думці маю 1. квітня 1934. Пільги і завішення будуть для тих, що платитимуть біжучий вимір. Будемо питатися платника, що він вплатив після 1. IV. 1934. Якщо він вплатив в р. 1934—35 квоту рівну його річному вимірові, то залеглости будуть йому завішуватися. Коли він по році знова заплатить біжучі податки, то залеглости остануть в завішенні. Коли буде точно платити, залеглости будуть зменшуватися. З кожним роком будеться відписувати якийсь відсоток податків. Скажім — він заплатив за 1934—35 рік — відписано йому 10%, заплатив і наступний рік — знову відписано 10%. Так по пару роках хочемо дійти до відписання 70%.

НАЙБІЛЬШІ ЦИФРИ БЕЗРОБІТТЯ В ПОЛЬЩІ.

В місяці березні число реєстрових безробітних дійшло до 520 тисяч, найвищої досі цифри від вибуху кризи. Число зареєстрованих зростає головно тому, що уряд заповів на квітень початок публичних робіт (плян будови доріг).

ПЛЯН ПУБЛИЧНИХ РОБІТ.

Економічний комітет міністерств в Польщі затвердив дволітній плян робіт в ділянці будівлі й направи доріг. З бюджетових сум держави мається довести до ладу кругло 1500 км. доріг, а з засобів Фонду Праці — 4800 кільометрів. (На Фонд Праці, як відомо, складається спеціяльний податок від усіх доходів як рівнож підприємств).

НОВІ КАРТЕЛІ В ПОЛЬЩІ.

Заходи біля відновлення цементового картелю ще не закінчені — а вже ціни цементу йдуть помалу в гору. Ціна цементу в гурті має покищо досягти 3 зл. 50 ґр. за 100 кґ.

5 фабрик шевських кілків і копит створили картель п. н. »Центроцвєк«. Поза картелем є ще 5 других фабрик з якими картель почав боротьбу через... зниження ціни одного сорту кілків. Але »автсайдери« мимо того в загальному є дешевші як картель і мають добрий збут. Львівська українська фабрика »Дендра« не є членом картелю, а мабуть і не захоче ним бути, бо тоді поставилаб проти себе українську кооперацію, яка є для неї головним ринком збуту.

Оснувався теж картель терпентини.

ЯПОНСЬКА ПРОМИСЛОВА ЕСПАНЗІЯ.

Деяку уяву про небувалий зріст японської продукції може дати погляд на експорт японських жарівок:

в р. 1926	вивезено	30,4 міл. штук
„ 1931	„	151,5 „ „
„ 1932	„	232,0 „ „

Нині японські вироби поширюються в Китаю, Індії, Маляї, ба дійшли вже й до Злучених Держав. Тепер вже $^{2}/_{3}$ жарівок, імпортованих до УСА, походить з Японії. Не диво, що Англія, Голяндія, Америка і т. д. так занепокоєні японською конкуренцією.